



Fylkesmannen
i Oslo og Akershus

ORIENTERING VED OPPRETTELSE AV VERGEMÅL

Innledning

Fylkesmannen i Oslo og Akershus behandler begjæring (søknad) om opprettelse eller endring av et eksisterende vergemål for voksne personer. For at Fylkesmannen skal kunne behandle en slik begjæring, og vurdere om lovens vilkår er oppfylt, har vi behov for enkelte opplysninger og dokumentasjon. Hvem som kan sende inn en slik begjæring, hvilke vilkår som må være oppfylt, og hvilke opplysninger og dokumentasjon som må legges frem vil bli gjennomgått under. Begjæringsskjema finner du under «nyttige skjema» på www.vergemal.no.

Denne veiledningen er generell, og vi sender ut samme veiledning i alle saker. Dersom du har konkrete spørsmål tilknyttet begjæringen kan du ta kontakt med Fylkesmannen. Du har anledning til å ettersende dokumentasjon til begjæringen frem til Fylkesmannen fatter vedtak.

Rettsregel

Opprettelse av vergemål er regulert i vergemålsloven § 20. Bestemmelsen lyder slik:

«Den som har fylt 18 år, og som på grunn av sinnslidelse, herunder demens, psykisk utviklingshemming, rusmiddelmisbruk, alvorlig spilleavhengighet eller alvorlig svekket helbred ikke er i stand til å ivareta sine interesser, kan settes under vergemål hvis det er behov for det.

Den som settes under vergemål, skal skriftlig samtykke i opprettelsen av vergemålet, vergemålets omfang og hvem som skal være verge, med mindre han eller hun ikke er i stand til å forstå hva et samtykke innebærer. Det kreves ikke samtykke hvis vergemålet omfatter fratakelse av den rettslige handleevnen.

Det kan opprettes vergemål også for personer under 18 år etter reglene i første og annet ledd, når det etter omstendighetene anses nødvendig at vergemålet fortsetter uavbrutt når personen når myndighetsalderen.»

Rett til selvbestemmelse

Utgangspunktet er at myndige personer selv kan ta beslutninger av betydning for eget liv. Dette utgangspunktet gjelder også for personer det er søkt om opprettelse av vergemål for eller som har fått oppnevnt verge. Forutsatt at han eller hun er samtykkekompetent, og forstår hva vergemål innebærer, skal den vergetrengendes vilje og selvbestemmelsesrett respekteres. Dersom Fylkesmannen har dokumentasjon på at personen er samtykkekompetent, og at han eller hun ikke ønsker vergemål, vil Fylkesmannen som hovedregel måtte respektere dette. Det samme gjelder dersom personen ønsker at en bestemt person oppnevnes som verge og vedkommende oppfyller lovens krav til egnethet (i vurderingen av dette kravet inngår blant annet en kredittsjekk).

Ved vurderingen av samtykkekompetanse legger Fylkesmannen normalt til grunn personens tilsynslege eller fastleges vurdering av hva personen er i stand til å ta stilling til. Følgende forhold vil være avgjørende:

- evne til å uttrykke valg
- evne til å forstå informasjon som er relevant for en avgjørelse

- evne til å forstå konsekvenser av et valg
- evne til å resonnerer og avveie alternativer

Personer som kan begjære opprettelse av vergemål

Hvem som kan begjære opprettelse av vergemål eller endring av eksisterende vergemål følger av vergemålsloven § 56 første ledd. Personen selv, personens ektefelle/samboer, foreldre, nærmeste livsarving (vanligvis personens barn) og søsken kan begjære opprettelse eller endring av vergemål. I tillegg kan behandlende lege/tilsynslege sende inn en slik begjæring. En begjæring om endring av et eksisterende vergemål kan også komme fra personen som er oppnevnt som verge. Den som begjærer skal begrunne søknaden. Hvilke opplysninger som er relevant ved en slik begjæring følger av gjennomgangen av vilkårene for vergemål under.

Vilkår for opprettelse av vergemål

For at Fylkesmannen skal kunne opprette ordinært vergemål – vergemål uten fratakelse av rettslig handleevne - for voksne personer må fem vilkår være oppfylt, jf. vergemålsloven § 20. Disse vilkårene knytter seg til: 1) personens fysiske eller psykiske tilstand, 2) at personen ikke er i stand til å ivareta sine egne interesser, 3) at det ut fra en totalsituasjon må foreligge et behov for verge, 4) at det må foreligge en årsakssammenheng mellom personens tilstand og personens manglende evne til å ivareta egne interesser og 5) skriftlig samtykke fra personen selv hvis vedkommende er samtykkekompetent. For at Fylkesmannen skal kunne vurdere om vilkårene er oppfylt må det vedlegges, eventuelt ettersendes før begjæringen er behandlet, en legeerklæring fra fastlege/tilsynslege. Skjema for legeerklæring finner du under «nyttige skjema» på www.vergemal.no. For mer informasjon om hva som ligger i vilkårene over se punktene under:

- 1) Det første vilkåret knytter seg til personens medisinske tilstand. Følgende medisinske tilstander vil oppfylle dette kravet: sinnslidelse, demenssykdom, psykisk utviklingshemming, rusmiddelmisbruk, alvorlig spilleavhengighet eller alvorlig svekket helbred.
- 2) Personen må være ute av stand til å ivareta egne personlige interesser, typisk representasjon overfor offentlig myndighet, og/eller økonomiske interesser. Det skal ikke opprettes vergemål for personer som i rimelig grad er i stand til å utføre de oppgaver og plikter som forventes av en voksen habil person under tilsvarende omstendigheter og som er nødvendige for å fungere tilfredsstillende i samfunnet.
- 3) Det må, ut i fra personens totalsituasjon, foreligge et behov for vergemål. Fylkesmannen skal vurdere om personens hjelpebehov kan ivaretas med mindre inngripende tiltak. Hvilke tiltak som kan være aktuelle vil variere fra person til person. For yngre personer kan for eksempel frivillig forvaltning gjennom NAV dekke personens hjelpebehov. Opprettelse av fremtidsfullmakt/vedvarende fullmakt vil også kunne være et alternativ til vergemål.

Det er viktig at det fremgår tydelig hva personen har behov for hjelp til. Vergemålets omfang, som setter rammene for hva vergen kan og ikke kan gjøre, skal begrenses til personens hjelpebehov. Hvis personen bare har behov for hjelp til økonomiske forhold skal det kun krysses av for dette i søknadsskjemaet.

- 4) Personens manglende evne til å ivareta egne interesser må ha sammenheng med personens helsetilstand (punkt 1). For eksempel vil mange personer som har en sinnslidelse likevel være i stand til å ivareta sine interesser. Fylkesmannen vil da ikke kunne opprette vergemål.
- 5) Opprettelse av vergemål er i utgangspunktet en frivillig ordning. Det er derfor et vilkår at personen selv skriftlig samtykker til at det opprettes vergemål. Hvis personen forstår hva vergemål

innebærer, og han eller hun ikke samtykker til ordningen, kan ikke Fylkesmannen opprette vergemål. Enkelte personer vil, som følge av tilstanden vedkommende er i, ikke forstå hva opprettelse av vergemål innebærer. I disse tilfellene kan Fylkesmannen, dersom det foreligger en legeerklæring som bekrefter at personen ikke forstår dette, opprette vergemål uten personens samtykke. Det vil for eksempel kunne være aktuelt dersom personen har langtkommen demenssykdom eller alvorlig psykisk utviklingshemming.

Hvis Fylkesmannen kommer frem til at vilkårene, som er gjennomgått over, er til stede, og at dette er dokumentert gjennom opplysninger fra lege, vil vi fatte vedtak om opprettelse av vergemål.

Spesielle tilfeller - vergemål med fratakelse av rettslig handleevne

I de aller fleste tilfeller vil et ordinært, frivillig vergemål – vergemål *uten* fratakelse av rettslig handleevne, som vi har gjennomgått vilkårene for i avsnittene over, dekke personens hjelpebehov. Fylkesmannen vil derfor ikke gå nærmere inn på vilkårene for vergemål *med* fratakelse av rettslig handleevne da denne ordningen er forbeholdt ytterst få og spesielle tilfeller.

Fylkesmannen vil imidlertid gjøre oppmerksom på at det finnes en slik ordning for personer som har et særlig behov for vern – enten mot egne handlinger eller mot andres utnyttning. Det vil for eksempel kunne være tilfelle dersom det er en konkret mistanke om alvorlig økonomisk utnyttning og personen med et hjelpebehov er ute av stand til å motsette seg handlingene på grunn av sin helsetilstand. Et annet eksempel kan være at en psykisk syk person i dårlige perioder handler på bakgrunn av vrangforestillinger og pådrar seg stor gjeld.

Det er domstolen som eventuelt må beslutte at det skal opprettes vergemål *med* fratakelse av rettslig handleevne. Fylkesmannen kan i særlige tilfeller treffe et midlertidig vedtak om dette i påvente av rettens behandling. Mer informasjon om vergemål *med* fratakelse av rettslig handleevne finner du i eget informasjonsskriv.

Valg av verge

Hvis personen det er begjært vergemål for er samtykkekompetent vil vedkommendes rett til selvbestemmelse respekteres så langt det er mulig. Dette gjelder, som tidligere nevnt, også valg av verge. Den som begjærer opprettelse av vergemål kan også foreslå en verge. Det vil særlig være aktuelt dersom den vergetrengende av helsemessige årsaker ikke er i stand til å ta stilling til det selv.

Fylkesmannen oppnevner vanligvis én av personens nærstående, for eksempel personens ektefelle eller en sønn/datter, som verge. Bakgrunnen for dette er at det ofte anses å være til det beste for den vergetrengende å ha en verge som kjenner vedkommende godt. Det vil også spare personen for kostnaden med å ha en fast profesjonell verge.

Det er imidlertid ingen rettighet å bli oppnevnt som verge selv om man står personen nær, og Fylkesmannen er ikke bundet av forslaget vi mottar¹. I enkelte saker, hvor Fylkesmannen for eksempel har opplysninger om at det er høyt konfliktnivå i familien, vil vi vurdere om det må anses å være til den vergetrengendes beste at det oppnevnes en utenforstående profesjonell verge. Fylkesmannen vil i så tilfelle oppnevne en fra vårt faste vergeteam som vi mener har forutsetning for å håndtere oppdraget som verge ut i fra den vergetrengendes hjelpebehov.

Klage på vedtak om vergemål

¹ Etter vergemålsloven § 28 er denne beslutningen overlatt til Fylkesmannens skjønn.

Regler for klage på forvaltningsvedtak følger i utgangspunktet av forvaltningsloven. I vergemålsloven er imidlertid klageadgangen utvidet når det gjelder vedtak om *opprettelse* av vergemål. Etter vergemålsloven § 64 kan vedtak om *opprettelse* av vergemål påklages av den det opprettes vergemål for, av personens verge, av den som har begjært vergemålet og av personer som kan begjære opprettelse eller endring av vergemål etter § 56 første ledd bokstav b (se informasjonsskrivets side 1).

Selve oppnevningen av verge, det vil si hvem som oppnevnes som personens verge, er et eget vedtak. For dette vedtaket gjelder reglene om klageadgang i forvaltningsloven. Det innebærer at nærstående normalt ikke har rett til å påklage den delen av vedtaket som gjelder valg av verge. Dersom du har synspunkter når det gjelder hvem som bør oppnevnes som verge, og du ikke har sendt inn forslag tidligere, bør du derfor gjøre det før søknaden er behandlet.

Alternativer til vergemål

Mange oppgir at de ønsker å unngå vergemål og offentlig innblanding. Det finnes alternativer til vergemål, også etter at personen med hjelpebehov av helsemessige årsaker er ute av stand til å ta avgjørelser på egne vegne:

- **Legalfullmakt** – gir personens nærstående en representasjonsrett uten at man har en fysisk fullmakt². Denne representasjonsretten er imidlertid svært begrenset. Den nærstående kan kun ivareta personens økonomiske disposisjoner knyttet til bolig og dagligdagse innkjøp. Skal det foretas større disposisjoner på personens vegne, for eksempel kjøp eller salg av bolig, er man utenfor denne representasjonsretten. I praksis er det vanlig at nærstående henvender seg til banken med en legeerklæring som bekrefter at personen er ute av stand til å ivareta sine interesser på grunn av sinnslidelse, demenssykdom eller alvorlig svekket helbred for å få betalt regninger.
- **Fremtidsfullmakt** - Ved å opprette en fremtidsfullmakt får man anledning til å bestemme over eget liv også etter at man av helsemessige årsaker er ute av stand til å ta avgjørelser på egne vegne. Det kan bestemmes hvem som skal ivareta personens interesser, på hvilke områder og hvordan det skal gjøres. For å kunne opprette en slik fullmakt må personen ha nødvendig forståelse for betydningen av å opprette en fremtidsfullmakt og fremtidsfullmaktens innhold (se informasjonsskrivets side 1 og avsnitt om samtykkekompetanse). Fullmakten må også oppfylle enkelte formkrav for å være gyldig. For mer informasjon om denne ordningen se egne informasjonsskriv om dette under «alternativer til vergemål» på www.fmoa.no.

Ytterligere veiledning

Dersom noe er uklart eller det trengs veiledning ved utførelsen av vergemålet, står Fylkesmannen til tjeneste. Ta derfor gjerne nærmere kontakt med oss.

Telefon:
22 00 37 00 (10.00-14.00, stengt onsdag)

Postadresse: Fylkesmannen i Oslo og Akershus, vergemålsavdelingen, postboks 8111 Dep
0032 Oslo

E-post: fmoapostmottak@fylkesmannen.no.

Kontor: Statens hus, Tordenskioldsgate 12, Oslo, inngang fra sjøsiden (Rådhusplassen)

² Denne retten følger av vergemålsloven § 94